

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
державного управління,
публічного адміністрування та
економічної політики
Протокол № 1 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань **28 "Публічне управління та адміністрування"**
Спеціальність **281 "Публічне управління та адміністрування"**
Освітній рівень **другий (магістерський)**
Освітня програма **"Публічне адміністрування"**

Статус дисципліни **обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробник:
к.е.н., доцент

Вікторія МЕЛЬНИК

Завідувач кафедри
державного управління,
публічного адміністрування
та економічної політики

Наталія ГАВКАЛОВА

Гарант програми

Наталія ГАВКАЛОВА

Харків
2023

ВСТУП

Фінанси є важливим економічним інструментом втручання держави у процеси розширеного відтворення, розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Використовуючи їх, держава може активно впливати на економічний і соціальний розвиток країни як у позитивному, так і в негативному плані. Будучи об'єктивними за своєю суттю, вони значною мірою залежать від суб'єктивних дій політичних сил, що перебувають при владі. Нині в Україні у сфері публічних фінансів концентруються найгостріші проблеми економічного і соціального життя держави. Це бюджетний дефіцит і державний борг, оподаткування та ефективність видатків бюджету, стан місцевих фінансів, проблеми міжбюджетних відносин тощо.

Мета навчальної дисципліни – формування системи компетентностей щодо використання методів та інструментарію управління публічними фінансами.

Для досягнення мети поставлені такі основні завдання: засвоєння сутності, функцій та ролі публічних фінансів як складової фінансової системи держави; змісту державної фінансової політики та механізму її реалізації; організаційних основ управління публічними фінансами; нормативно-правових засад функціонування публічних фінансів; теоретичних засад та особливостей функціонування основних елементів системи публічних фінансів України.

Об'єктом вивчення дисципліни є фінансові відносини на макро- і мезорівнях, особливості їх розвитку на сучасному етапі.

Предметом навчальної дисципліни є принципи, форми і методи управління публічними фінансами в сучасних умовах.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH01	ЗК01, ЗК04, ЗК05, ЗК07, СК04, СК06, СК07, СК08, СК09, СК11, СК13
PH03	ЗК01, ЗК04, ЗК05, ЗК07, СК04, СК06, СК07, СК08, СК09, СК11, СК13
PH07	ЗК01, ЗК04, ЗК05, ЗК07, СК04, СК06, СК07, СК08, СК09, СК11, СК13
PH11	ЗК01, ЗК04, ЗК05, ЗК07, СК04, СК06, СК07, СК08, СК09, СК11, СК13
PH12	ЗК01, ЗК04, ЗК05, ЗК07, СК04, СК06, СК07, СК08, СК09, СК11, СК13
PH15	ЗК01, ЗК07, СК04, СК08, СК09, СК13

де, ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК04. Здатність удосконалювати й розвивати професійний, інтелектуальний і культурний рівні.

ЗК05. Здатність приймати обґрунтовані рішення та використовувати сучасні комунікаційні технології.

ЗК07. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК04. Здатність визначати показники сталого розвитку на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

СК06. Здатність здійснювати професійну діяльність з урахуванням потреб забезпечення національної безпеки України.

СК07. Здатність самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, аналітичні довідки, пропозиції, доповіді, надавати експертну оцінку нормативно-правовим актам на різних рівнях публічного управління та адміністрування.

СК08. Здатність розробляти стратегічні документи розвитку соціально-економічних систем на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

СК09. Здатність здійснювати наукову та дослідницьку діяльність у сфері публічного управління та адміністрування.

СК 11. Здатність використовувати інструменти локальної демократії в громадах в умовах децентралізації влади для забезпечення соціально-економічного розвитку.

СК 13. Здатність здійснювати дослідження щодо вирішення актуальних проблем соціально-економічного розвитку держави та територіальних громад Харківського регіону.

РН01. Знати теоретичні та прикладні засади вироблення й аналізу публічної політики, основ та технологій прийняття управлінських рішень.

РН03. Знати основні засади національної безпеки та уміти попереджати й нейтралізувати виклики і загрози національним інтересам України в межах своєї професійної компетенції.

РН07. Уміти розробляти національні/регіональні програмні документи щодо розвитку публічного управління, використовуючи системний аналіз і комплексний підхід, а також методи командної роботи.

РН11. Розробляти обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції, враховувати цілі, наявні законодавчі, часові та ресурсні обмеження, оцінювати політичні, соціальні, економічні та екологічні наслідки варіантів рішень.

РН12. Планувати і здійснювати наукові та прикладні дослідження у сфері публічного управління та адміністрування, включаючи аналіз проблематики, постановку цілей і завдань, вибір та використання теоретичних та емпіричних методів дослідження, аналіз його результатів, формулювання обґрунтованих висновків.

РН 15. Планувати і здійснювати дослідження щодо вирішення актуальних проблем соціально-економічного розвитку держави та територіальних громад Харківського регіону в умовах децентралізації влади.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи публічних фінансів

Тема 1. Публічні фінанси як складова фінансової системи

1.1. Економічна природа та сутність публічних фінансів.

Історичні та економічні передумови виникнення фінансів. Специфічні ознаки фінансів, їх суспільне призначення. Визначення поняття «публічні фінанси». Необхідність регулювання й управління публічними фінансами.

1.2. Функції публічних фінансів.

Поняття та функції публічних фінансів. Сутність розподільчої, контрольної та соціальної функції. Роль публічних фінансів у суспільстві. Фінансова політика і вибір фінансових методів регулювання соціально-економічних процесів. Проблеми формування та становлення фінансової системи держави та її фінансової політики.

1.3. Поняття та принципи побудови фінансової системи.

Фінанси як різновид суспільних відносин. Поняття фінансової системи. Підходи до структуризації фінансової системи. Основні структурні елементи фінансової системи України.

1.4. Система публічних фондів як матеріальна основа публічних фінансів.

Основні ланки сучасної системи публічних фінансів України. Публічні фінанси держави. Публічні фінанси місцевого самоврядування. Публічні фінанси суспільного (соціального) призначення.

Тема 2. Державна фінансова політика та механізм її реалізації

2.1. Фінансова політика як складова частина економічної політики держави.

Зміст та завдання фінансової політики. Складові фінансової політики. Найважливіші умови результативності фінансової політики. Значення фінансової політики в житті суспільства. Складові фінансової політики держави.

2.2. Напрямки реалізації державної фінансової політики. Фінансова стратегія і фінансова тактика. Типи регулювання фінансів. Жорстка регламентація. Помірна регламентація. Політика мінімальних обмежень, вона Види фінансової політики: політика стабілізації, політика економічного зростання, політика стримування ділової активності. Типи фінансової політики на різних історичних етапах.

2.3. Поняття та структура фінансового механізму.

Поняття та склад фінансового механізму. Фінансові методи: фінансове планування, оперативне управління, фінансовий контроль, фінансове

забезпечення, фінансове регулювання. Фінансові важелі, стимули, санкції. Нормативно-правове забезпечення.

Тема 3. Організаційні основи управління публічними фінансами

3.1. Система управління публічними фінансами.

Поняття управління публічними фінансами. Об'єкт і суб'єкт управління. Основні форми, методи та інструменти фінансового впливу. Принципи, на яких базується управління державними фінансами.

3.2. Фінансовий апарат та його функції.

Організаційний склад фінансової системи України. Фінансові органи та інститути. Особливості управління публічними фінансами у зарубіжних країнах.

Тема 4. Нормативно-правові засади функціонування публічних фінансів

4.1. Конституція України як основне джерело фінансового права.

Фінансове право. Джерела фінансового права. Нормативно-правові акти, що регулюють фінансові відносини в Україні.

4.2. Нормативно-правова база управління публічними фінансами в Україні.

Закон як основний правовий акт. Роль закону як головного регулятора фінансових відносин. Закон про Державний бюджет України. Бюджетний кодекс України.

4.3. Міжнародні правові акти у сфері публічних фінансів.

Основний зміст міжнародних правових актів у сфері публічних фінансів.

Тема 5. Публічні доходи та публічні видатки

5.1. Публічні доходи та методи їх мобілізації.

Мобілізація фінансових ресурсів у розпорядження держави. Джерела формування публічних доходів. Основні методи мобілізації публічних доходів: податки, позики та емісії.

5.2. Сутність і призначення публічних видатків.

Використання акумульованих коштів на різноманітні державні потреби. Поняття публічних видатків. Державне споживання. Бюджетне фінансування. Зв'язок функцій держави та публічних видатків. Класифікація видатків.

Змістовий модуль 2. Основні елементи системи публічних фінансів

Тема 6. Податки та податкова система

6.1. Соціально-економічна сутність податків та їх функції.

Поняття податку. Історія оподаткування. Основні риси податку. Економічний зміст податків. Матеріальна основа податків. Обов'язкові платежі

податкового характеру. Збори. Плати. Відрахування, внески. Функції податків: фіскальна, регулююча, стимулююча й розподільна.

6.2. Елементи оподаткування. Класифікація податків.

Податковий кодекс України, його структура та значення в нормативно-правовому забезпеченні функціонування публічних фінансів. Елементи оподаткування: платники податку; об'єкт оподаткування; база оподаткування; ставка податку; порядок обчислення податку; податковий період; строк та порядок сплати податку; строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку. Класифікація податків. Прямі та непрямі податки. Загальнодержавні та місцеві податки і збори.

6.3. Сутність податкової системи й принципи її побудови.

Податкова система та її елементи. Поняття та склад податкової системи. Принципи побудови оптимальної податкової системи. Принципи побудови податкової системи України. Сучасна податкова політика України.

Тема 7. Бюджет і бюджетна система

7.1. Бюджет як економічна та правова категорія.

Бюджет як економічна категорія. Місце й значення бюджету в загальній системі фінансових відносин. Розподільна та контрольна функції бюджету. Правова характеристика бюджету. Матеріальний зміст бюджету. Загальний та спеціальний фонд бюджету.

7.2. Бюджетна система та принципи її побудови.

Поняття бюджетної системи та бюджетного устрою. Основні етапи становлення і розвитку бюджетної системи України. Принципи побудови бюджетної системи України.

7.3. Бюджетна класифікація.

Поняття бюджетної класифікації та її призначення. Складові бюджетної класифікації: класифікація доходів бюджету; класифікація видатків та кредитування бюджету; класифікація фінансування бюджету; класифікація боргу.

7.4. Бюджетне планування: сутність і методи.

Поняття та функції бюджетного планування. Види бюджетного планування. Стратегічне бюджетне планування. Реалізація стратегії. Середньострокове та поточне планування. Принципи бюджетного планування. Методи бюджетного планування. Метод прямого рахунку (постатейний метод). Аналітичний метод. Нормативний метод. Балансовий метод. Програмно-цільовий метод.

Тема 8. Державний бюджет України

8.1. Призначення і роль державного бюджету.

Призначення і роль державного бюджету в умовах ринкової економіки. Роль державного бюджету у забезпеченні перерозподілу доходів. Державний

бюджет як дійовий інструмент регулювання економічних, соціальних, демографічних, екологічних процесів на макро- та мікрорівні.

8.2. Доходи Державного бюджету України.

Склад доходів державного бюджету України. Доходи загального та спеціального фонду державного бюджету України. Структура доходів державного бюджету України.

8.3. Видатки, що здійснюються з Державного бюджету України.

Видатки державного бюджету. Основні напрямки використання бюджетних коштів. Фактори, що впливають на формування видатків державного бюджету України в сучасних умовах.

8.4. Бюджетний дефіцит: причини, види та шляхи оптимізації.

Поняття й причини виникнення бюджетного дефіциту. Види бюджетного дефіциту. Джерела фінансування дефіциту бюджету. Шляхи подолання бюджетного дефіциту.

Тема 9. Місцеві бюджети України

9.1. Сутність та призначення місцевих бюджетів.

Суть місцевих фінансів, їх склад і роль у здійсненні політики зміцнення економічної самостійності адміністративно-територіальних формувань в умовах ринкових відносин. Функції місцевого бюджету. Загальний та спеціальний фонди місцевого бюджету.

9.2. Доходи місцевих бюджетів.

Поняття доходів місцевих бюджетів. Основні джерела доходів місцевих бюджетів. Основні напрями зміцнення доходної бази місцевих бюджетів.

9.3. Видатки місцевих бюджетів.

Поняття видатків місцевих бюджетів. Розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.

9.4. Бюджет розвитку місцевих бюджетів.

Склад надходжень та витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів згідно Бюджетного кодексу України. Призначення бюджету розвитку та особливості його формування та використання.

Тема 10. Державний кредит і державний борг

10.1. Державний кредит як специфічна форма фінансових відносин.

Економічна суть державного кредиту, його роль у формуванні додаткових фінансових ресурсів держави й покритті бюджетного дефіциту. Відмінність державного кредиту від банківського. Функції державного кредиту.

10.2. Класифікація державного кредиту. Державні позики як основна форма державного кредиту.

Форми державного кредиту. Державні позики. Міжнародний державний кредит. Класифікація державних позик. Управління державним кредитом. Особливості оперативного управління державним кредитом. Ефективність державних кредитних операцій.

10.3. Державний борг.

Державний борг і його обслуговування в Україні. Види державного боргу. Управління державним боргом: основні принципи та методи.

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Практичне (семінарське) заняття 1	Семінарське заняття за темою: «Публічні фінанси як складова фінансової системи» Практичне завдання "Порівняльна характеристика публічних фінансів зарубіжних країн"
Тема 2. Практичне (семінарське) заняття 2	Семінарське заняття за темою: «Державна фінансова політика та механізм її реалізації» Практичне завдання «Характеристика типів фінансової політики на різних історичних етапах»
Тема 3. Практичне завдання 3	Практичне завдання «Побудова схеми взаємозв'язку органів управління публічними фінансами»
Тема 4. Практичне завдання 4	Практичне завдання «Характеристика нормативно-правової бази управління публічними фінансами в Україні»
Тема 5. Практичне завдання 5	Практичне завдання «Визначення особливостей розподілу публічних доходів і видатків між ланками бюджетної системи України»
Тема 6. Практичне завдання 6	Практичне завдання «Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного та місцевих бюджетів України»
Тема 7. Практичне (семінарське) заняття 3	Круглий стіл «Основні проблеми побудови ефективної бюджетної системи в Україні»
Тема 8. Практичне завдання 7	Практичне завдання «Аналіз структури доходів і видатків Державного бюджету України»
Тема 9. Практичне завдання 8	Кейс: «Визначення типу фінансової стійкості місцевого бюджету»
Тема 10. Практичне завдання 9	Практичне завдання «Аналіз динаміки дефіциту бюджету та показників управління державним боргом» Круглий стіл «Державний борг України в сучасних економічних умовах: проблеми та перспективи управління»

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 - 10	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України
Тема 1 - 10	Підготовка до практичних (семінарських) занять
Тема 1, 2	Підготовка презентацій
Тема 5	Написання есе
Тема 1 - 10	Підготовка до поточного контролю

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1-5), проблемна лекція (Тема 6-10), семінар-дискусія (Тема 1-2), круглий стіл (Тема 7, 10)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-10)).

Практичні (практична робота (Тема 1-6, 8-10), есе (Тема 5), кейс-метод (Тема 9)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається для дисциплін з формою семестрового контролю залік – сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: завдання за темами (40 балів), есе (10 балів), презентація (10 балів) поточна контрольна робота (10 балів), колоквиум (30 балів).

Семестровий контроль: залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Вдовенко Л. О. Фінанси : навч. посіб. / Л. О. Вдовенко, Н. М. Сушко, Н. Д. Фаюра. – Київ : Центр учбової літератури, 2023. – 244 с.

2. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посіб. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2019. – 304 с.

3. Маслій Н. Д. Фінанси публічного сектору: українські реалії та світовий досвід : навч. посіб. / Н. Д. Маслій, М. А. Дем'янчук. – Одеса : Астропринт, 2022. – 384 с.

4. Фінанси [Електронний ресурс] : навчально-практичний посібник / О. П. Полтініна, С. В. Юшко, Є. О. Малишко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора І. В. Журавльової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 216 с. Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29052>

5. Юшко С. В. Бюджетна система [Електронний ресурс] : підручник / С. В. Юшко ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 382 с. Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23042>

Додаткова

6. Кудряшов В. П. Управління фінансуванням державного бюджету України // Економіка України. – 2020. – № 2. – С. 45-65.

7. Луніна І. О. Еволюція теорії та наукова концепція публічних фінансів / І. О. Луніна, Т. Г. Бондарук // Фінанси України. – 2019. – № 8. – С. 26-44.

8. Луніна І. О. Концептуальні засади стійкості державних фінансів // Фінанси України. – 2019. – № 11. – С. 97-109.

9. Луніна І.О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання : монографія / І. О. Луніна ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2020. – 440 с.

10. Мельник В. І. Аналіз сучасного стану фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України // Інфраструктура ринку. – 2019. – № 30. – С. 304 – 310. Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/19261>

11. Мельник В. І. Особливості фінансування галузі дорожнього господарства України в умовах децентралізації / В. І. Мельник // Інфраструктура ринку. – 2020. – № 42. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23175>

12. Мельник В. І. Сучасні проблеми формування фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2019. – № 3 (20). – С. 394 – 402.

13. Панфілова Т. О. Конвергенція та дивергенція сфери державних фінансів країн-членів ЄС і України // Економіка України. – 2020. – №7. – С. 108-120.

14. Фінанси : підручник / за ред. І. О. Лютого. – Київ : Ліра-К, 2021. – 728 с.

Інформаційні ресурси

15. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.

16. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : <https://mof.gov.ua/uk>.

17. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.

18. Сайт персональних навчальних систем Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Курс «Публічні фінанси». – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2587>